

שביל הדגים בהר סדום

התאמת מסלול: לכל המשפחה.

קושי מסלול: קשה יחסית.

אורך מסלול: כ- 3 ק"מ.

משך המסלול: כ- 3 שעות.

מפה: מפת סימון שבילים מס' 11, "דרום מדבר יהודה וים המלח".

(מהדורה אחרונה ומעודכנת ביותר הודפסה בשנת 2006)

אופן הגעה מהמרכז: נוסעים בכביש מס' 90, מצפון או מדרום. כ- 10 ק"מ מצפון לצומת הערבה, כ- 1.2 ק"מ מצפון לכניסה הראשית למפעלי ים-המלח, מגיעים לדרך עפר רחבה שפונה צפונה ומשולטת בשילוט חום המורה על מישור עמיעז, נחל פרצים ומערת הקמח. סימון השבילים אדום. במידה ומגיעים מצפון, הפניה ימינה ונמצאת בקצה עיקול רחב, בדיוק בנקודה שבה מסתיים הר סדום, ההר שנמצא מימין לאורך כל הדרך מצומת זוהר. נוסעים בדרך העפר כ- 2 ק"מ ובצומת פונים ימינה (למעשה ממשיכים ישר), הפעם בסימון שבילים כחול. לאחר 1.7 ק"מ מגדיעים להצטלבות דרכים נוספת (ניתן לפנות בה ימינה, להעפיל אל ראש הר סדום ולערוך משם תצפית בטרם ממשיכים בנסיעה בציר הכחול). כ- 1.5 ק"מ מהצומת עם השביל השחור מסתיימת הדרך. הסימון הכחול הופך לסימון שביל רגלי. לא נותר איפה לחנות ולצאת לדרך רגלית.

*** המסלול אינו מעגלי, נדרשת הקפצת רכבים.**

*** יש להשגיח על הילדים. לאורך המסלול בורות פתוחים רבים (פשר היווצרותם יוסבר לעיל).**

הקפצת רכב לנקודת הסיום: עבור הבאים מצפון, על כביש מס' 90, הטוב ביותר הוא להשאיר רכב אחד בנקודת סיום המסלול ולהמשיך ברכב הנוסף לנקודת ההתחלה. סיום המסלול נמצא כ- 6 ק"מ מצפון לפניה לדרך העפר המסומנת אדום. הנקודה מצוינת בבירור ע"י שלט חום עליו כתוב "שביל הדגים" בלויית סימון השביל הכחול.

בחורף, כשהטמפרטורות רחוקות מלהיות בשיאן, נוח וכדאי לצאת אל הכבשן הלוהט והצחיח בדרום מדבר יהודה, בואך סדום. מהרגע שמתחילים להלך בנופי ההר מיד מוקפים מתצורות הסלע המיוחדות שמצויות בו. השביל המסומן כחול מוליך דרך נוף גבעות עגולות ורכות של מסלע הקרוי "חוואר הלשון". פה ושם מבצבצות מתחת שכבות המלח האפורות הקבורות תחתיו (והן אלו שלמעשה מרכיבות את ההר כולו כמו גם חלקים גדולים מקרקעית ים המלח. עובי שכבת המלח נאמד במאות מטרים). השביל מגיע אל שפת מצוק וממשיך לאורכו דרומה. בהמשך הוא מעפיל אל ראשה של כיפה עגולה ובולטת שמפאת צורתה קרויה "הכפתור". ממרומיה ישנה תצפית מצוינת על אגנו הדרומי של ים-המלח שכיום, רובו ככולו בריכות אידוי של מפעלי ים-המלח.

כיום מקובל על רוב החוקרים שבתקופה לפני 3-5 מליון שנה היה ים המלח גדול הרבה יותר מאשר בימינו. את אותו ים קדמוני מכנים החוקרים "ימת סדום", ולמעשה נכון יותר לקרוא לו "מפרץ סדום"; ים תיכון הקדום פלש אל תוך היבשה דרך עמק יזרעאל ועמק בית-שאן והציף את כל האזור הנמוך הנמצא בין ביצת החולה לדרום הערבה. נוצר מפרץ גדול. בגלל ש"ימת סדום" הייתה מקושרת אל ים תטיס היה בה אותו ריכוז מלחים. בשונה מהים הפתוח הייתה רדודה מאוד. הטמפרטורות הגבוהות באזור ומפלס המים הנמוך האיצו את תהליכי ההתאדות ב"ימת סדום". בתהליך זה התגבש המלח המומס במים ושקע בכמויות גדולות על קרקעית הימה. כעבור עשרות אלפי שנים הפכה עובי שכבת המלח למאות רבות של מטרים.

בירידה מ"הכפתור" לכיוון החוף ניכרת נטיית השכבות העזה שנוצרה במהלך התרוממותו של גוש המלח העצום ממעמקי הים. כאן נראים מחשופי גבישי המלח המרשימים, שהופכים לחידודים בעקבות ממטרים נדירים ששוטפים וממיסים אותם (אגב, הדבר נדיר ביותר, אולם משורר גשם באזור מומלץ להימנע מנסיעה בדרכי העפר באזור. הן הופכות חלקות עד כדי איבוד שליטה מוחלט על ההגה ולכן מסוכנות ביותר!). בכמה מקומות מתאפשרת הצצה אל בורות עצומים פעורים בקרקע. גם הבורות נוצרו כתוצאה מהתמוססות המלח על ידי מי גשם. הבורות הללו מוליכים אל חללים תת-קרקעיים עצומים שנוצרו מההמסה ואליהם מתנקזים המים. רבים מהחללים הללו טרם נחקרו. הכניסה אליהם מסוכנת ודורשת ציוד מיוחד והיכרות מעמיקה.

בנקודה הבאה שבה חולף השביל בין שכבות חוואר נטויות כדאי לחפש מאובני דגים בין שכבות הסלע. לפני כ- 3 מליון שנה, בעקבות לחצים מבטן האדמה, החלו אזורי יבשה שונים להתרומם. בין האזורים שהתרוממו היו הרכסים בארץ-ישראל, מצפון ועד דרום. כתוצאה מהתרוממותו של עמק יזרעאל (שבתקופה בה היה מוצף ים היה נמוך הרבה יותר מאשר כיום) נותק המפרץ, "ימת סדום", מהים התיכון. הפעם נוצר אגם עמוק שאליו זרמו מים מתוקים מהנחלים שסביבו. אגם זה קרוי בפי החוקרים "ימת עמורה". באותה תקופה היה האזור גשום מאוד. מי הגשמים הרבים זרמו לאגם העלו את מפלס המים וסחפו עימם גבס, חול וחומר אורגאני ששקעו על הקרקעית שיכבה על גבי שיכבה. בשל עומק המים ומתיקותם חיו באגם דגי מים מתוקים. דינם של הדגים היה כדוין כל חי - למות בסופו של דבר. הם שקעו על הקרקעית ושלדיהם התאבנו.

לפני כ- 60,000 שנה, בשל שינויים אקלימיים שכללו ירידה משמעותית בכמות הגשמים, הלכה "ימת עמורה" והצטמצמה. בשלב מסוים הייתה לרצועה צרה שהתמשכה בין צפון הכינרת לאזור חצבה שבערבה. בשל צורתה הארוכה והצרה העניקו החוקרים לימה החדשה את השם "ימת הלשון". במקביל המשיכו לשקוע על קרקעית האגם שכבות על גבי שכבות של סחף. כתוצאה מלחץ שכבות הסחף צמח והתרומם לו הפלא. שכבות חומרי הסחף ששקעו בקרקעית היו עבות ביותר בשולי הימה, סמוך לשפכי הנחלים עימם הגיע הסחף לים, בעוד שבמרכז הימה היו השכבות דקות הרבה יותר. בגלל משקלן ההולך ומצטבר של שכבות הסחף נדחס ונדחק גוש המלח העבה שנמצא מתחתיהן כלפי מעלה ויצר את הר סדום.

ההתרוממות חשפה את השכבות השונות והפכה אותן לספר פתוח של תולדות הימה. שכבות החוואר הדקות מזכירות ספרייה מלאה במדפים עמוסים ספרים. במקרה זה הספרים מספרים את סיפורה של "ימת עמורה". אפשר בקלות לשלוף מתוך צלע ההר, "המדף", את אחד הלוחות וכמו דפדוף בספר להפריד בין שכבותיו הדקות. בין השכבות ניתן למצוא מאובנים רבים. לעיתים מוצאים מאובנים של חלקי צמחים שנסחפו לאגם ושקעו בו ופעמים מוצאים מאובנים של דגים שלמים, על כל עצמות גופם. הדגים הללו הם העדות הברורה ביותר לכך שהיו תקופות שבהן מי ים המוות היו מתוקים. באותן תקופות יכלו לחיות בו דגים בכל פינה ולא רק בסמוך לנביעות המים המתוקים שבשוליו. השביל מסתיים בכביש מס' 90, מספר ק"מ צפונית לפניה אל דרך העפר האדומה.

עודכן בתאריך 1.10.2011

ליותם יעקבסון © כל הזכויות שמורות